

კომერციული ბანკის რისკ-მენეჯმენტის სტრუქტურის თავისებურებები

დავით ჟღენტი
სტუდენტორანიტი

რეზიუმე

სტატიაში განხილულია კომერციული ბანკის რისკ-მენეჯმენტი, მისი არსი, შინაარსი და სტრატეგიები.

ბანკის რისკების ოპერაციების მართვის მთავარ ამოცანას წარმოადგენს რისკის დასაშვებობისა და გამართლებულობის ხარისხის განსაზღვრა და სარისკო სიტუაციების გამოყენებაზე მიმართული დაუყოვნებლივი გადაწყვეტილებების მიღება ან იმ საშუალებებისა და მეთოდების შემუშავება, რომლებიც ამცირებენ ამა თუ იმ ფინანსური ოპერაციის გატარების შედეგად დანაკარგების წარმოქმნის შესაძლებლობას.

სტატიაში შესწავლილია რისკ-მენეჯმენტის რისკის პარამეტრები, განვითარების ეტაპები, კლასიფიკაცია, მათი მნიშვნელობა და მართვის სტრატეგიები.

საკვანძო სიტყვები: რისკ-მენეჯმენტი, კომერციული ბანკი, რისკი, თავდები, გირო, დაზღვევა.

შესავალი

რისკ-მენეჯმენტი წარმოადგენს რისკის მართვისა და ამ პროცესში წარმოქმნილი ფინანსური პრობლემების მართვის სისტემას. ბანკის რისკ-მენეჯმენტში მართვის ობიექტს წარმოადგენს რისკი, სარისკო ინვესტიციები და სარისკო ღონისძიებების რეალიზაციის პროცესში ბანკსა და სხვა სამეურნეო სუბიექტებს შორის არსებული ეკონომიკური ურთიერთობები.

ძირითადი ნაწილი

რისკ-მენეჯმენტის რისკების მართვის სფეროში პრინციპულია რისკის პარამეტრების გამოყოფა და კლასიფიკაცია:

✓ რისკის მაფორმირებელი ფაქტორების (გარეგანი ზე-

მოქმედების) ჩამონათვალი;

- ✓ მათი გამოვლენის ალბათობა;
- ✓ მათი გამოვლენის სიხშირე;
- ✓ მათი გამოვლენის სიდიდე;
- ✓ მათი გამოვლენის მოსალოდნელი შედეგები;
- ✓ რისკთან დამოკიდებულების ფორმირება;
- ✓ რისკის მართვალობა, რისკის მაფორმირებელი გარე-

განი ფაქტორებისადმი დაქვემდებარება, ბანკის მენეჯმენტის ზემოქმედება რისკის ფაქტორებსა და შედეგებზე.

რისკთან მიმართების მთავარ კრიტერიუმს წარმოადგენს ბანკის უფრო სარისკო და, პრაქტიკულად, გარანტირებული შემოსავლების მოცულობის იმ შემოსავლებთან შედარება, რომლის მიღებაც რისკის პირობებში ძალიან პრობლემატურია.

ბანკის მენეჯმენტმა რისკთან მიმართებაში შეიძლება განსხვავებული ვარიანტები შეარჩიოს. უფრო მეტად გავრცელებულია სიტუაციები, როცა ბანკის მენეჯმენტი ცდილობს საქმიანობის მაქსიმალურ სტაბილიზაციას, იმ შემთხვევაშიც კი, თუ ამას უფრო ნაკლები შემოსავალი მოყვება სარისკო სიტუაციასთან შედარებით. თუ ბანკის მენეჯმენტი თავს კვალიფიციურად თვლის, რომელიც შეძლებს ნებისმიერ რისკთან გამკლავებას, მას შეუძლია აირჩიოს რისკთან მიმართებით ნეიტრალური პოზიცია.

ბანკის ადმინისტრაცია, რომელიც ახდენს რისკ-მენეჯმენტის რეალიზაციას, ახორციელებს ყველა ზოგად მმართველობით ფუნქციას:

- ✓ ბანკის განვითარების პროგნოზირებას (პერსპექტივაში შეიმუშავებს ბანკის ფინანსური განვითარების გეგმებს);
- ✓ ორგანიზაციას (საწარმოს ტექნოლოგიური სტრუქტურისა და ბანკის მართვის აპარატის შექმნა);
- ✓ რეგულირებას (ბანკის ყველა ქვეგანყოფილების შეთანხმებული მოქმედებისა და მათი მდგრადობის მიღწევისათვის საჭირო ღონისძიებების გატარება);
- ✓ რისკების მართვის მიმართულებით არსებული ბანკის

ყველა ქვეგანყოფილების საქმიანობის კონტროლს.

რისკ-მენეჯმენტის რეალიზაციის პირველ ეტაპზე ხორციელდება რისკისა და სარისკო დაბანდებების მიზნების განსაზღვრა. რისკის მიზანი - ესაა შედეგი, რომლის მიღებაც აუცილებელია სარისკო საქმიანობის განმავლობაში, ანუ შემოსავალი ან მოგება. კაპიტალის სარისკო დაბანდების მიზნები მაქსიმალური მოგების მიღებაა. ეს მიზნები უნდა იყოს მკაცრად განსაზღვრული და რისკსა და კაპიტალთან თანხვედრაში მყოფი.

რისკ-მენეჯმენტის რეალიზაციის შემდეგ მნიშვნელოვანი მომენტი გადგება შესახებ ინფორმაციის მიღება. ამ ინფორმაციის ანალიზისა და რისკის მიზნების გათვალისწინებით ბანკს აქვს შესაძლებლობა, განსაზღვროს სადაზღვევო მოვლენის დადგომის ალბათობა, გამოავლინოს რისკის ხარისხი და შეაფასოს მისი ღირებულება, ანუ ფაქტიური დანაკარგები. არსებული ინფორმაციის საფუძველზე ხდება კაპიტალის სარისკო დაბანდების განსხვავებული ვარიანტების შემუშავება და მოსალოდნელი მოგებისა და რისკის სიდიდის შედარების საფუძველზე მათი ოპტიმალურობის შედარება.

რისკ-მენეჯმენტის ტექნოლოგიის გამოყენება გულისხმობს ორი მიდგომის - რისკის დონის შემცირებისა და მათი გადაჭრის საშუალებების გამოყენებას. რისკის გადაჭრის ტექნოლოგია შეიძლება გულისხმობდეს: რისკის არიდებას, რისკზე პასუხისმგებლობის ბიზნეს პარტნიორებზე გადაცემას, სარისკო ოპერაციების დანაკარგების ან თვითონ დანაკარგების ზომის ალბათობის შემცირებას, სარისკო ოპერაციებში გაცნობიერებულ მონაწილეობას.

როგორც წესი, ბანკი იმისათვის, რომ შეამციროს საქმიანობის რისკი, მოქმედებს რამდენიმე მიმართულებით: უპირველეს ყოვლისა, ხორციელდება შესაძლო რისკების აღმოფხვრის საშუალებების განსაზღვრა. ბანკის მიერ რისკზე უარის თქმის გადანყვეტილება შეიძლება მიღებულ იქნას როგორც რომელიმე ფინანსური ან სამეურნეო ოპერაციის დაწყების შესახებ გადანყვეტილების მიღების ეტაპზე, ასევე, უკვე დაწყებული საქ-

მიანობისას, თუ რისკი მოსალოდნელზე მაღალი აღმოჩნდება. როგორც წესი, რისკის არიდების შესახებ გადანყვეტილების მიღება ხდება ოპერაციის დაწყების წინ, რადგან შემდგომ მიღებულ გადანყვეტილებას თან ახლავს მატერიალური და ფინანსური დანაკარგები.

რისკის შემცირების მიმართულებით ბანკის მეორე მიდგომად შეიძლება განვიხილოთ რისკის გაყოფა ან სეგრეგაცია. ბანკმა უნდა მოახდინოს თავისი საკრედიტო პოლიტიკის დივერსიფიკაცია, ასევე, ორიენტაცია აილოს დამბანდებლების სხვადასხვა კატეგორიაზე. რისკის განაწილებას შეიძლება მივაღწიოთ საბანკო საქმიანობის სახეობების დივერსიფიკაციით.

რისკის შემცირების მიმართულებით ბანკის კიდევ ერთი მიდგომაა რისკების კომბინაცია ან გაერთიანება. ბანკის საქმიანობის რისკი ნაწილდება ბანკსა და მის კლიენტებს შორის. მაგ., კრედიტის პროცენტის შემცირება.

რისკის შემცირებას შეიძლება მივაღწიოთ რისკის ტრანსფერის ხარჯზე, ანუ რისკის სხვა ბანკისა ან კლიენტისათვის კონტრაქტის საფუძველზე გადაცემით. მაგ., დაზღვევის კონტრაქტი.

შეიძლება გამოვყოთ რამდენიმე მიზეზი, რის გამოც რისკის სხვა კონტრაგენტისათვის გადაცემა ორივე მხარისთვის მომგებიანია. პირველ რიგში, დანაკარგები, რომლებიც შეიძლება მნიშვნელოვანი იყოს ბანკისათვის, შესაძლოა უმნიშვნელო იყოს კონტრაგენტისათვის. მაგ., რისკის სადაზღვევო კომპანიისათვის გადაცემა.

მეორე რიგში, რისკის მიმღები შეიძლება ფლობდეს რისკის მინიმიზაციის უკეთეს საშუალებებს.

ზემოთ ჩამოთვლილი რისკის შემცირების საშუალებები წარმოადგენენ გარეგანი რისკებისგან დაცვის საშუალებებს. მათ გარდა, ბანკზე შეიძლება მოქმედებდეს შინაგანი რისკები. მათი არიდება ან დონის შემცირება შესაძლოა მათზე პირდაპირი მმართველობითი ზემოქმედებით. ამას შეიძლება მივაღწიოთ ბიზნეს-პარტნიორების წინასწარი შემოწმებით ან კონტრა-

გენტებთან კონტრაქტის წიგნიერად შედგენის გზით. ამასთან, უნდა ხდებოდეს ბანკის კადრების ყურადღებით შერჩევა, მათი საქმიანობისა და მოტივაციის ზრდის კარგად დაგეგმვა, შესრულებული ოპერაციების კონტროლი.

შინაგანი რისკების შემცირება შესაძლოა სხვადასხვა ხერხებით: გირაოთი, ჩადების ოპერაციებით, დაზღვევით, თავდებობით, გარანტიების გამოყენებით.

გირაო ყველაზე სანდო მეთოდია. ეს არის ნივთიერი პრეტენზია სხვის ქონებაზე. ასეთი ქონება შეიძლება იყოს: მოძრავი ქონება, მიწის ნაკვეთები, შენობები. გირაომ უნდა უზრუნველყოს არა მხოლოდ მოთხოვნის დაბრუნება, არამედ ხელშეკრულების პროცენტებისა და რისკების დაფარვა, რომლებიც გათვალისწინებულია ხელშეკრულების პირობების შეუსრულებლობის შემთხვევაში. გირაოს უფლება გულისხმობს, რომ დაგირავებული ქონება კრედიტორისა და მოვალის თანხმობით უნდა გადაეცეს კრედიტორს. საბაზრო ურთიერთობების განვითარებასთან ერთად კომერციული ბანკები სულ უფრო და უფრო მეტ ყურადღებას უთმობენ ფასიანი ქაღალდების გირაოს.

სალომბარდო კრედიტი გულისხმობს ხანმოკლე დაკრედიტებას, კრედიტის დაფარვის ერთწლამდე ვადით. სალომბარდო კრედიტის მომსახურების დროს გირაო ფასდება არა კონტრაქტის გაფორმების დღისათვის არსებული სრული ფასით, არამედ, მხოლოდ მისი ნაწილის ღირებულების გათვალისწინებით, რაც დამოკიდებულია ქონების სახეობაზე. ამგვარად, სახელმწიფო ფასიანი ქაღალდები ფასდება მათი საბაზრო ღირებულების 80%-ით, დიდი საწარმოებისა და ბანკების აქციები და ობლიგაციები კი - 60%-ით. ამ ფასიანი ქაღალდების გარდა, გირაოს საგანი შეიძლება იყოს პირველი კლასის ვექსილები და საბანკო აქცეპტები, ასევე, სადეპოზიტო სერტიფიკატები.

ასეთი შეფასება დამოკიდებულია გირაოს რეალიზაციის რისკზე. კომერციული ბანკისათვის სალომბარდო კრედიტის უარყოფითი მხარე მისი მოკლე ვადაა. ამიტომ ის გამოიყენება ფინანსური ოპერაციების ხანმოკლე დაფინანსებისათვის.

დღესდღეობით, კომერციული ბანკები უფრო მეტ ინტერესს ავლენენ ჩადების ოპერაციების მიმართ. მათი აზრი იმაშია, რომ ჩადების ოპერაციებისას ქონება გადაეცემა კრედიტორს, მაშინ როცა გირაოს დროს ქონება რჩება მფლობელს ან მესამე პირს. ამგვარად, ჩადებად ითვლება შეთანხმება (ხელშეკრულება) გირაოზე, რომლის პირობებითაც ჩადებული ქონება გირაოს გამცემს გადაეცემა მფლობელობაში. ხელშეკრულებაში ხდება იმის გათვალისწინება, რომ ბანკს შეუძლია დამოუკიდებლად მოახდინოს ჩადებული ქონების რეალიზაცია და მიღებული თანხიდან დაფაროს კრედიტის ვალი.

დასავლეთის კომერციული ბანკების პრაქტიკაში საკმაოდ ფართო გავრცელება მოიპოვა საკრედიტო რისკის დაზღვევამ, რომელიც მიმართულია კრედიტების დაბრუნებისათვის კრედიტორის ინტერესების უზრუნველსაყოფად. დაზღვევის ხელშეკრულების შესაბამისად, ერთ-ერთი მხარე (დამზღვევი), განსაზღვრული თანხის საფასურად (სადაზღვევო პრემია) ვალდებულებას იღებს მეორე მხარეს (დამზღვევს, ამ შემთხვევაში - ბანკს) ან სხვა პირს, რომლის სასარგებლოდაც შედგენილია ხელშეკრულება, აუნაზღაუროს ზარალი, ანუ დამზღვევმა უნდა გადაიხადოს სადაზღვევო ანაზღაურება ხელშეკრულებით გათვალისწინებული სადაზღვევო თანხის ფარგლებში.

სესხის ამღების მიერ კრედიტის დროულად და სრულად დაფარვის დასაზღვევად დაიშვებიან ის სადაზღვევო კომპანიები, რომლებსაც სახელმწიფო სადაზღვევო ზედამხედველობის პოზიციიდან აქვთ საკმაო ფინანსური სიმყარე და უნარი, პასუხისმგებლობა აიღონ თავიანთი კომპეტენციის ფარგლებში.

თავდებობა - როცა თავდები სხვა პირის კრედიტორის წინაშე ვალდებულებას იღებს, რომ ეს უკანასკნელი თავის ვალდებულებებს სრულად ან ნაწილობრივ შეასრულებს. თავდებობის ხელშეკრულება შეიძლება, ასევე, შედგეს იმ ვალდებულების უზრუნველსაყოფად, რომელიც მომავალში წარმოიქმნება.

კომერციული ბანკები ცდილობენ თავდებობის უზრუნველყოფა მიიღონ გადახდისუნარიანი დიდი კომპანიებისა და სახელმწიფო მართვის ორგანოებისაგან, რადგან ესმით, რომ

მხოლოდ ასეთ შემთხვევაში შეიძლება გქონდეს საბანკო საკრედიტო რისკის შემცირების იმედი.

ამგვარად, კრედიტორი თავდებობის ხელშეკრულების დახმარებით კრედიტის დაუბრუნებლობის რისკსა და მასთან დაკავშირებულ დანაკარგებს გადასცემს თავდებს.

საბანკო რისკის შემცირების კიდევ ერთი ინსტრუმენტი, რომელსაც ბანკები თავდებობაზე მეტად იყენებენ, არის გარანტია - სიტუაცია, რომლის დროსაც ბანკი, სხვა საკრედიტო დაწესებულება ან სადაზღვევო კომპანია (გარანტი) სხვა პირის (პრინციპალი) თხოვნით იღებენ წერილობით ვალდებულებას, გარანტორის მიერ აღებული ვალდებულების შესაბამისად, გადაუხადონ კრედიტორის პრინციპალს (ბენეფიციარს) ფულადი თანხა ბენეფიციარის მიერ მისი გადახდის შესახებ წერილობით წარმოდგენილი მოთხოვნის საფუძველზე. გარანტია თავდებობისაგან იმით განსხვავდება, რომ გარანტორად შესაძლოა იყოს მხოლოდ ბანკი ან სხვა საკრედიტო დაწესებულება. ბანკის კლიენტის მიერ ძირითადი ხელშეკრულებით განსაზღვრული ვალდებულებების შეუსრულებლობის შემთხვევაში გარანტი იღებს ვალდებულებას თავად მოახდინოს გადახდა.

სამეურნეო პრაქტიკაში განასხვავებენ გარანტიების ისეთ სახეებს, როგორებიცაა: საქონლის მყარი შეთავაზების გარანტია, გადახდის გარანტია, დაყენების გარანტია, მიწოდების გარანტია (ვალი, საქონელი), სააგენტო გადახდების დაბრუნების გარანტია, საგადასახადო, საბაჟო და სასამართლო გარანტიები.

რისკებისგან დაცვის კიდევ ერთი ინსტრუმენტია პირგასამტეხლოს გადახდა - ფულადი თანხა, რომელიც უნდა გადაუხადოს მოვალემ კრედიტორს აღებული ვალდებულების შეუსრულებლობის ან არაჯეროვანი შესრულების შემთხვევაში. მაგ., ხელშეკრულების შესრულების ვადის გადაცილება.

პირგასამტეხლოს შესახებ შეთანხმება შესრულებული უნდა იყოს წერილობით. ამას გარდა, კრედიტორს შეუძლია მოითხოვოს კანონით დადგენილი პირგასამტეხლოს გადახდა, თუ რეალურად მოხდა ვადის გადაცილება. პირგასამტეხლოს ოდენობა განისაზღვრება ხელშეკრულების პირობებით.

ბანკში რისკ-მენეჯმენტის განვითარება, პირობითად, შეიძლება დაიყოს ორ ეტაპად. პირველ ეტაპზე ძირითადი აქცენტი კეთდება ბანკის მიმდინარე საქმიანობის რისკის შეფასებაზე. მეორეზე კი, რისკების ოპერატიული ანალიზის გარდა, ფინანსური მენეჯმენტის ფარგლებში ხორციელდება რისკის კვლევა და ბანკის რისკებისგან დაცვის ღონისძიებების შემუშავება.

ბანკების დაცვა სამეწარმეო რისკებისაგან შეიძლება განხორციელდეს ორი ძირითადი მიმართულებით. პირველი - იმ სამეწარმეო რისკისაგან დაცვა, რომელიც უნდა მდგომარეობდეს საბანკო რისკის დადგომის შეუძლებლობის ან დადგომის ალბათობის შემცირების განსაზღვრული ღონისძიებების გატარების გზით სამეწარმეო რისკის წარმოქმნის მიზეზებზე ზემოქმედებაში. მეორე - დამდგარი რისკის შედეგებისაგან ბანკის დაცვა, რაც გულისხმობს კომპესატორული მექანიზმების განხორციელებას, რომლებიც ალიკვიდირებენ ან ამცირებენ რისკის მოქმედების შედეგად წარმოქმნილ დანაკარგებს.

რაც არ უნდა დამოუკიდებელნი იყვნენ კომერციული ბანკები რისკების რეგულირების პროცესში, სახელმწიფო ცენტრალური ბანკის სახით ვერ დარჩება განზე. სახელმწიფო უნდა იძლეოდეს რისკების შეფასებასა და დანაკარგების განსაზღვრაში მეტ თავისუფლებას, თუმცა ამ საქმიანობას უნდა აკონტროლებდეს ცენტრალური ბანკი.

დასკვნა

ბანკის რისკ-მენეჯმენტში მართვის ობიექტია რისკი. ბანკის მიზანია, რაც შეიძლება მეტად შეამციროს საქმიანობის რისკი, რისთვისაც მოქმედებს რამდენიმე მიმართულებით. ეს მიმართულებები აპრობირებულია ჩვენს ქვეყანაშიც და მათ თითქმის სრულყოფილად იყენებენ პრაქტიკაში. მნიშვნელოვანია ის ფაქტორი, რომ ჩვენი ქვეყნის საბანკო სექტორმა შეძლოს და, მინიმუმ, არ ჩამორჩეს განვითარების ტემპებს, რისთვისაც საჭიროა, რომ მოახდინოს მიდგომებისა და პროცედურების ანალიზი და მოახდინოს ამ ანალიზის შედეგად დასახული მიზნების რეალიზება.

ჩვენი აზრით, განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია რისკ-მენეჯმენტის როლი ბანკის ფუნქციონირებაში, მაგრამ კომერციული ბანკების რისკების რეგულირების პროცესები უნდა იყოს გამჭვირვალე, ექცეოდეს ქვეყნის კანონმდებლობის ფარგლებში და მკაცრად კონტროლდებოდეს ეროვნული ბანკის მიერ.

ლიტერატურა:

1. ცაავა გ. ხანთაძე გ. - საბანკო მენეჯმენტი, გამომც.“და-ნი“, 2015
2. Ramakrishna S.- Enterprise Compliance Risk Management: An Essential Toolkit for Banks and Financial Services (Wiley Corporate F&A) Hardcover – 2015.
3. McMillan J. - The End of Banking: Money, Credit, and the Digital Revolution, 2014.
4. Lessambo F. - The International Banking System: Capital Adequacy, Core Businesses and Risk Management, 2013.
5. Lothrop H.,- How to Protect Your Bank from Rising Interest Rates: A Practical Guide to Community Bank Hedging Solutions, 2013.
6. Clifford Gomez.;-Banking and Finance-Theory, Law and Practice.;-PHI Learning Private limited, New Delhi. 2013.
7. Benton E. Gup.;-Banking and Financial Institutions;-A Guide for Directors, Investors, and Counterparties.;-Publ. by John Wiley & Sons Inc., Hoboken, New Jersey.; 2011.
8. <https://www.nbg.gov.ge/uploads/publications/annualreport/2015/annual2014.pdf>.
9. https://www.nbg.gov.ge/uploads/legalacts/individual/saban-ko_zedamx/kredit_koncentr_220615.pdf.
10. https://www.nbg.gov.ge/uploads/legalacts/supervision/2014/riskebis_martva_20_06_14.PDF.

REFERENCES

1. Tsaava G. Khantadze G. – Bank Management, publishing House „DANI“, 2015(In Georgian Language)
2. Ramakrishna S. - Enterprise Compliance Risk Management: An Essential Toolkit for Banks and Financial Services (Wiley Corporate F&A) Hardcover – 2015.
3. McMillan J. - The End of Banking: Money, Credit, and the Digital Revolution, 2014.
4. Lessambo F. - The International Banking System: Capital Adequacy, Core Businesses and Risk Management, 2013.
5. Lothrop H. - How to Protect Your Bank from Rising Interest Rates: A Practical Guide to Community Bank Hedging Solutions, 2013.
6. Clifford Gomez.;-Banking and Finance-Theory, Law and Practice.;-PHI Learning Private limited, New Delhi. 2013.
7. Benton E. Gup.;-Banking and Financial Institutions;-A Guide for Directors, Investors, and Counterparties.;-Publ. by John Wiley & Sons Inc., Hoboken, New Jersey.; 2011.
8. <https://www.nbg.gov.ge/uploads/publications/annualreport/2015/annual2014.pdf>.
9. https://www.nbg.gov.ge/uploads/legalacts/individual/saban-ko_zedamx/kredit_koncentr_220615.pdf.
10. https://www.nbg.gov.ge/uploads/legalacts/supervision/2014/riskebis_martva_20_06_14.PDF. (In Georgian Language)

THE PECULIARITIES OF RISK-MANAGEMENT STRUCTURE OF A COMMERCIAL BANK

David Zhghenti

PhD student, Georgian Technical University

Resume

There is overviewed risk-management of a commercial bank, its essence, content and strategy of a commercial bank in this article.

The main objective to manage the risk of operations of a bank is authenticating an admissibility of a risk and a degree of propriety and making instant decisions addressed to the risky situations or developing such tools and approaches which reduce the possibility of emerging a loss evoked by implementing a financial operation.

There are also overviewed the risk parameters of the risk management, the development stages, classification, their meaning and managing strategies.

Keywords: Risk management, commercial bank, risk, guarantor, mortgaging, insurance.